

Andrei Milca

OCTAVIAN PALER, LIRICUL DON QUIJOTE

Motto: „Poezia e în primul rând o formă a speranței”

Regretabila dispariție a lui Octavian Paler a însemnat – cum adesea se întâmplă pe la noi, românii, în majoritatea cazurilor când artiștii devin „pulbere de stele” – trezirea unui interes literar incredibil asupra operei sale, din 2007 încoace. Editurile, din respect, poate, ori doar pentru a specula mediatizarea plecării definitive a Seniorului, i-au acordat, ca publicare, o atenție mărită, de care autorul nu prea se mai bucura, din nefericire, în ultimii săi ani pe acest Pământ, într-o viață cu valorile răsturnate, care-l făcuse să devină un mizantrop al Cetății. Pe lângă reeditări sau succesul de public al *Convorbirilor* – testament cu Daniel Cristea Enache, Paler a fost redescoperit și ca liric, unul foarte profund și chiar important. Apărută la Editura „Semne”, placheta intitulată, simplu, *Poeme*, cuprinde versuri mai vechi și mai noi, inclusiv celebra *Avem timp*, atât de familiară internauților, circulând pe net și într-o variantă pirat, „adăugită”, pe care însuși scriitorul a contestat-o ca paternitate, cu puțin înainte de moarte. Dacă generația tânără abia se obișnuiește acum cu titlurile de vârf din creația sa, precum *Apărarea lui Galilei* sau *Mitologii subiective*, e greu de crezut că mulți mai știu – sau bănuiesc măcar – că tot ceea ce își dorea inițial Octavian Paler, acum mai bine de jumătate de veac, era să fie recunoscut ca poet. Drumul către proză, către eseurile excepționale, prin care a devenit cunoscut și apreciat și de critici, a trecut mai întâi prin poezie – și chiar volumul din 1970, *Umbra cuvintelor*, adună „definiții lirice”, „hai ku”-uri, din două-trei r(g)ânduri, pe care Marian Popa le percepea drept aforistice ori metaforic paradoxale, “în maniera lui Ion Pillat”. Debutul lui Paler, poetul, s-a realizat în 1958 în „Luceafărul”.

Deși nu sunt decât 21 de piese în acest puzzle, aici nu cantitatea primează, ci numai calitatea lor, încărcătura emoțională, cu atât mai pregnantă din interpretarea aparținându-i actorului Liviu Crăciun, pe CD-ul atașat cărții (uneori, conceptul multimedia este chiar recomandat!), cu o copertă și ilustrații de Mircea Dumitrescu. Ne întâlnim, pe rând, cu personajele reale ori fictive, dragi autorului – încă de la poemul de deschidere, *Aceeși vârstă*: Don Quijote, și aici cumva arhetipal, un leitmotiv specific tocmai întregii opere a lui Paler și modul său de a filosofa. Mai intră în scenă, treptat, Descartes, Holderlin, Dante, Troia, Rembrandt, Venus din Milo, Gauguin, Sfântul Bartolomeu, Socrate, vulturii, Sfinxul și, nu în ultimul rând, Mama. Sunt motive constante ale eseurilor lui Paler, de fapt poemele par fragmente neincluse în vreo carte, trecută sau viitoare, frânturi / rezumate, dintr-un laborator în care se coace „Jocul” (Mai am o scoică și câteva pietre/ cum să clădesc din ele o mare / și un țârm unde să stau pe nisip/ și cum să mă conving că am fost pe un asemenea țârm/ urmărind fericit o pasăre/ care acum nu mă mai lasă să dorm?).

Un Paler ludic? De ce nu, după ce ne-am obișnuit de multe ori cu cel grav, depresiv. Dar nu din resemnare se nasc aceste versuri, poate doar din melancolie și sigur dintr-o duioșie

înțeleaptă, a celui care a ajuns la o înțelegere superioară a lucrurilor, după eternele lupte cu morile de vânt (vrând să le „reiventeze” și pe ele). Nu un învins avem aici, ci un spirit luminos, transformând pozitiv experiența sisifică, mereu gata de a porni la drum ca Ulise, doar de dragul călătoriei - sau conștient, probabil, cum spunea cineva, că, aidoma lui Orfeu, nu se va întoarce din Infern decât cu umbra Euridicei, întotdeauna. Însă merită măcar să încerce. Depășind stoicismul, autorul își găsește un fel de liniște interioară, ca a unui ascet care ajunge la revelații, după un obligatoriu stadiu de meditație, contemplare și purificare.

Scrisoare domnului Holderlin, care determină însuși acest volum, pleacă de la o dilemă – stârnită de un vers al acestuia: „La ce bun poetul, în vreme de secetă?”. Liricul – crede Paler – e un maieut, el anunță Cetății, Pământului, că ploaia mai există, scrie despre ea, în lipsa ei, anunță oamenii că au datoria SĂ SPERE. Dincolo de „îmbrățișările sub ghilotine”, de lupii care ne înconjoară (și l-ar sfâșia „dacă ar ști/ că urletul meu e în realitate un plâns” – „Impostură”), de păsările prinse în lanț și „lecțiile inutile de logică” („spre ce ne ducem/ dacă nu sosim nicăieri?”), și după alte asemenea greșeli și amânări, concluzia propusă parcă ne-a fost continuu aproape, aici, chiar în noi: „nu mai trebuie să căutăm fericirea decât lângă mâinile noastre” (*Venus din Milo*). Chiar dacă ne izbim, inevitabil, de minciună (Socrate e un Galilei mai curajos: „nu-mi cereți să mint cu aceste cuvinte/ cu care mi-am descoperit moartea”), de singurătate (*Focul*), de moartea pe „un eșafod de nisip”, e mai bine, crede poetul, „să nu deranjăm cu tristețile noastre pe nimeni/ înainte de a spune că toate acestea-s firești”. Esențiale ajung numai aducerile aminte și iubirea – restul e părere, sunt falfâiri de-o clipă ale unui timp în care ne mai recunoaștem doar surzând, nostalgic.

Cândva, poema de final a cărții, aduce o uriașă sete de viață, de tinerețe fără bătrânețe, mai mult decât jucata groază de Trecere. (Anti)eroul lui Cervantes și al lui Paler nu de moarte se sperie, dar de ștergerea memoriei, da, de pierderea identității, a conștiinței, individuale și colective. Nu îi e teamă să plece „puțin” – ca în ultimele poeme soresciene- dar ar mai vrea să mai stea, pe de altă parte, să se mai joace cu mărgelele de sticlă, să (*se*) mai călătorească, acum, când și-a dat seama ce a greșit în trecut și, în sfârșit, A ÎNȚELES. Povestea obișnuită a existenței nu putea avea decât o iluminare asemenea: „Mai departe de moarte, mai departe de viață,/ mai departe de dragoste, mai departe de mine,/ mai departe de noi,/ mai departe de cei care am fost,/ de cei care am fi putut deveni/ Și cursa continuă.” (*Cursa* este, de altfel, alături de *Avem timp*, și poezia pe care o consider cea mai reprezentativă pentru stilul criptic sentențios al acestui carusel liric, sentimental, amintind și de Cioran).

Cred că Octavian Paler s-a temut în toți acești ani să se

întorcă la vers tocmai pentru că i se părea că trăim într-o lume prozaică, în care astfel de demersuri „patetice”, precum poezia, sunt persiflate. Plus că era nevoie acolo, în arenă, printre lupi și lei, de un aparent sfidător de profesie, de un înțelept sceptic, care nu mai avea voie să fie cordial și sensibil, ci sarcastic și sever, obligat să-și țină latente pasiunile, trăirile umane, pentru a se prezenta rece și demn în fața unui public ce nu vroia emoție, în vremea pamfletului, a polemicii. Autorul și-a asumat acest rol ingrat, care nu-l reprezintă, de tragic „obosit”, resemnat, al cetății sale decadente, postmodern Diogene de serviciu, neînțeleș, aruncând în van ultime săgeți moraliste, spre un auditoriu din ce în ce mai străin ca receptare. Avem și

aici o explicație: partea lirică a scriitorului, sacră, mitologizantă, a fost, în fapt, etern mai puternică decât cea afișată, profană, a cinicului. Pentru că acela care spunea: „Nu e timp doar pentru puțină tandete/ Când să facem și asta murim”, aici, între aceste poeme (bucăți de existență ale turnului de fildeș, departe de pâinea și circul lumii dezlănțuite), printre zei și doruri, se regăsește cu adevărat. Și ne confirmă potențialul uriaș al unui arhitect de cuvinte, ce putea fi orice: de la *poeta vates* la un mare liric erotic sau religios, și care și-a ratat, neîndeplinindu-și definitiv, această vocație. Dar, în orice context, înțelegând că arta sa, creația în sine, nu e altceva, în primul rând, tocmai din disperare, decât o *formă a speranței*.